

HET JAAR VAN DE HISTORISCHE BUITENPLAATS

Arie Moolenaar
secretaris

Buitenplaats Kersbergen. Rechts tussen de bomen het bekende poortje (prentbriefkaart).

COLLECTIE ZHG

1. Aandacht voor de Zeister buitenplaats

Van welke kant je Zeist ook binnenrijdt, je aandacht wordt getrokken door prachtige monumentale gebouwen. Het zijn de zogenaamde buitenplaatsen, in heel verschillende perioden gebouwd. Zij zijn te herkennen aan de bouwstijl, maar ook aan de tuin of het park er omheen. Het landelijke Jaar van

de Historische Buitenplaats is dan ook een prachtige stimulans om aandacht te geven aan dit thema. Met veel enthousiasme is dit door de verschillende commissies opgepakt.

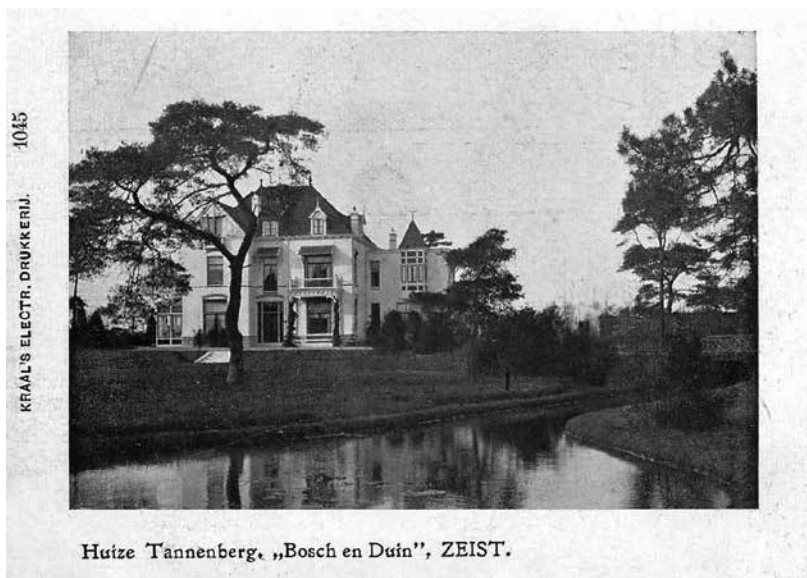
WAT IS EEN BUITENPLAATS?

Boeiend daarbij is dat men van mening verschilt wat onder een buitenplaats verstaan dient te worden. Zo worden er verschillende definities gehanteerd. De een is

van mening dat een historische buitenplaats altijd is aangelegd en deel kan uitmaken van een groter landgoed. Het geheel wordt met name gevormd door een, eventueel thans verdwenen, in oorsprong versterkt huis, kasteel, buitenhuis of landhuis, met bijgebouwen, omgeven door tuinen en/of park met één of meer van de volgende onderdelen, zoals grachten, waterpartijen, lanen, boomgroepen, parkbossen, (sier)weiden, moes-

**Buitenplaats Tannen-
berg, Bosch en Duin
(prentbriefkaart).**

COLLECTIE ZHG

Seijst
2013
I-22

Huize Tannenbergr „Bosch en Duin", ZEIST.

tuinen, ornamenten. Onderdeel van de historische buitenplaats vormen die gebouwen, bouwwerken en tuinornamenten, die compositorisch deel uitmaken van het ontwerp of opzet en inrichting van de tuin- en /of parkaanleg dan wel dienen voor gebruik in samenhang met de oorspronkelijke bestemming. Deze omschrijving geeft de Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen.

Een chique baronesse heeft wel eens gezegd: 'De dorpelingen noemen alles met een torentje een kasteel. Maar dit is een buiten.' Met 'een buiten' bedoelde ze wat wij nu een buitenplaats noemen; meestal een groot huis in het groen. Maar een buitenplaats is inderdaad iets anders dan een kasteel of landgoed. Een kasteel had een functie

in de verdediging van bewoners en hun bezit en gaat terug op de middeleeuwen. Een landgoed was (en is) eigenlijk een bedrijf: het wordt in stand gehouden door opbrengsten van het land. Maar een buiten was bedoeld voor plezier en ontspanning. Als het zichzelf kon bedruipen met opbrengsten uit bijvoorbeeld houtoogst of het verlenen van jachtrechten was dat mooi meegenomen. Maar het 'echte geld' werd elders verdiend: in de stad met zijn beurs en internationale handel. Deze omschrijving komen we tegen bij Staatsbosbeheer.

AANTAL

De vraag komt dan op: hoeveel buitenplaatsen kent Zeist nu eigenlijk? U zult begrijpen dat dit mede afhankelijk is van de definitie die je er aan geeft. En er zijn niet

eens alle definities vermeld. De meningen zijn dus verdeeld. Daardoor varieert het aantal van 28, 45 tot 69, zoals vermeld in de cultuurhistorische atlas 'Zeist door de tijd' die is geschreven door Kees Volkers. Of zijn het er zelfs 71? De discussie is nog niet ten einde en ons genootschap wil zich graag inspannen om samen met de gemeente Zeist tot een goede definitie te komen. Onze buitenplaatsen verdienen dit.

**2.
Tentoonstellingen****OUDE BEGRAAFPLAATS**

Het poortgebouw van de Oude Begraafplaats heeft ook een kleine tentoonstellingsruimte. Hierin is een vaste tentoonstelling over begraven in Zeist te vinden, maar er is ook gelegenheid om een kleine wisseltentoonstelling in te richten in samenwerking met de Stichting Oude Algemene Begraafplaats 'De Kleine en de Groote'. Graag werkt ons Genootschap hieraan mee. Dit jaar is de aandacht uitgegaan naar de familie De Pesters, een bekend Zeister geslacht, die o.a. de buitenplaats Villa Nuova bewoonde.

'FRAAIJE PLAATSEN'

Ieder jaar krijgen de erfgoedpartners gelegenheid om in het Slot een tentoonstelling in te richten. Dit voor twee weken. Deze keer heeft de commissie Tentoonstellingen deze taak op zich genomen op verzoek van de andere erf-

goedpartners. De titel was 'Fraaije Plaatsen'. Hiermee werd aangesloten op het thema Historische Buitenplaatsen en het onderwerp 'Groen van Toen' van de Open Monumentendag. Van de vele buitenplaatsen in Zeist waren 23 huizen geselecteerd. Naast aan de architectuur werd ook aandacht gegeven aan interieurs, parken, mensen en niet te vergeten aan een aantal verdwenen buitenplaatsen. De tentoonstelling was samengesteld uit de collectie van ons genootschap, aangevuld met bruiklenen van het Gemeentearchief Zeist en enkele stukken van particulieren. Er waren unieke schilderijen, kaarten, prenten, tekeningen, foto's en objecten van een aantal Zeister buitenplaatsen te bewonderen. Met veel inzet is er door de Tentoonstellingscommissie aan gewerkt. Het resultaat was boeiend en inspirerend. De tentoonstelling, die gehouden werd van 8 t/m 23 september was een succes met 761 bezoekers in twee weken en veel positieve reacties.

3. Filmvoorstellingen

In 2012 zijn er drie openbare filmvoorstellingen gegeven. De voorjaarsvoorstelling in de middaguren blijkt voor veel ouderen een goed alternatief voor de avondvoorstelling. In het Lichtpunt, de kleine zaal van de Nieuwe Kerk, hebben zo'n 90 toeschouwers genoten van de film 'De achterkant van het

bestek' over de geschiedenis van de Zeister bestekindustrie. Traditiegetrouw is op 30 april een dagvoorstelling gegeven. De film 'Geel is onze kleur' over de Zeister gemeentediensten werd onder veel belangstelling vertoond.

Tijdens de najaarsvoorstelling in Figi in oktober ging de film 'Villa Rozenhoeve spreekt' in première. Deze film werd samen met de film 'Renaissance van de Stichtse Lustwarande' vertoond in het kader van het Jaar van de Buitenplaats. Beide films zijn op dvd verkrijgbaar. Er is ondertussen een flink aantal van verkocht.

VOORSTELLINGEN OP LOCATIE

In het begin van het jaar is er wederom een uitvoerige mailing verzorgd met als doel het onder de aandacht brengen van onze voorstellingen op locatie. Dit resulteerde in een zevental voorstellingen, o.a. voor de Amandelhof in Zeist in maart, voor Bovenwegen, de Mirtehof en het Wijkloophuis Zeist-West in mei. Voor Sociëteit Zeist e.o. in november en voor de Drie Eiken in Soesterberg in december. Dit alles, zoals altijd, verzorgd door het Projectie- en Explicatieteam, bestaande uit Piet Goedhart en Evert Visser.

4. Lezingen en excursies

Ook in 2012 heeft de commissie Lezingen en Excursies voor een

boeiend programma gezorgd.

In het Jaar van de Historische Buitenplaats was de keuze snel gemaakt. De voorjaarsexcursie vond plaats op 'de Brink'. Deze buitenplaats vormt een gaaf complex met een monumentaal huis, omliggend historisch park met waterpartij in landschapsstijl en bijgebouwen. De boerderij –nu kinderboerderij De Brink– is tot het complex te rekenen als 'ferme ornée'. Het koetshuis (herbouwd) staat thans op het terrein van de naastgelegen buitenplaats Beeklust (behorend bij Bartiméus). Met buitenplaats Schaerweijde aan de overzijde van de Utrechtseweg is een zichtrelatie. Het naastgelegen natuurpark De Brink is een recente ontwikkeling.

In meerdere groepen werden rondleidingen gemaakt met deskundige uitleg. De excursie kon georganiseerd worden dankzij de medewerking van DTX Zadelhoff, Stichting Kinderboerderij De Brink, de gemeente Zeist en gidsen van 't Gilde en IVN.

De jaarlijkse Van de Poll-lezing vond plaats op maandag 10 september in de kantine van het Openbaar Zeister Lyceum op het landgoed Schoonoord. Ook deze avond stond in het teken van 'het Jaar van de Historische Buitenplaats', hierdoor hebben we waarschijnlijk veel belangstellenden mogen ontvangen. Fred Vogelzang (o.m. werkzaam bij de Nederlandse Kastelen Stichting) hield zijn

boeiende verhaal over de ontwikkelingsgeschiedenis van de Zeister buitenplaatsen met vragen zoals: welke invloed hadden die buitenplaatsen op het landschap, op de lokale samenleving, op de economie? Hoe werd Zeist de Parel van de Lustwarande? En hoe liep het af met al die buitenplaatsen en wat is daarvan nu nog herkenbaar? Al met al een interessante lezing waar de persoonlijke mening van de inleider duidelijk naar voren kwam.

De najaarsexcursie vond plaats op donderdagochtend 20 september. Ridderhofstad Hindersteyn aan de Langbroekerwetering in Langbroek werd bezocht. Hiermee namen wij afscheid van het jaarthema over de Historische Buitenplaats. Opnieuw konden wij ons verheugen over meer dan vijftig aangemelde deelnemers, die op een prettige en ongeëvenaarde manier werden rondgeleid door de bewoner/eigenaar Erik Geytenbeek.

Sinds 1974 leidt de familie Geytenbeek groepen rond. In het begin vroeg de restauratie van het kasteel alle aandacht, maar vanaf begin jaren 90 is die verschoven naar de tuin.

Inmiddels is na jaren noeste arbeid weer een aantrekkelijk ensemble ontstaan van huis, tuin, park en moestuin. We kwamen veel te weten over het bewonen en beheren van deze bijzondere buitenplaats.

5. Het blad Seijst

Ook in 2012 zijn er vier nummers uitgebracht. Bijzonder is wel dat het eerste artikel de mooie titel *Bos onder de hamer* draagt. Het vertelt over de aankoop van het Zeister Bos in 1913. Natuurlijk krijgen de buitenplaatsen veel aandacht. Dit gebeurde door een oproep over tuinbazen, maar ook de buitenplaats Lommerlust werd belicht. De Villa Rozenhoeve kreeg volop aandacht. In de korte reeks artikelen over deze villa werd de periode 1844-1872 belicht. Het stuk sloot prachtig aan bij de film die over dit gebouw en haar bewoners is gemaakt. Hiervóór hebt u kunnen lezen dat deze onder ruime belangstelling op 10 oktober in Figi werd vertoond.

Ook kreeg het 100-jarig bestaan van Den Dolder de verdiende aandacht.

Het Open Monumentendag nummer met als thema 'Groen van Toen en Nu' biedt inzicht in het programma van die dag, maar ook verhaalt het van de prachtige parken en tuinen die onze gemeente rijk is.

6. Historisch Café

Er is inmiddels een nieuwe traditie gegroeid: het Historisch Café. Ieder kwartaal vindt dit op de laatste maandag van de eerste maand van het kwartaal plaats in Hotel Theater Figi. Daar worden we har-

telijk en gratis ontvangen. We zijn hiervoor de directie zeer dankbaar. Ook dit jaar waren er boeiende onderwerpen en inleiders: J.H. Heimel: Vrede en vrijheid in Zeist door de eeuwen heen; C. Baan: Een globale verkenning: Ouderenzorg in Zeist naar aanleiding van de uitgave Toewijding over 100 jaar ouderenzorg, opgezet door de diaconie van de Hervormde Gemeente te Zeist; R. Aalten: Molens in Nederland waaronder die in Zeist en mw. L.F.E. Eschauzier-van den Bosch: Buitenplaats Molenbosch aan de hand van 'het sleutelmandje van oma', waarmee een beeld werd gegeven hoe een buiten eigenlijk een kleine onderneming was met veel personeel. Opvallend was dat er naast veel trouwe bezoekers ook steeds anderen waren die zich interesseerden in het onderwerp. Het Historisch Café is dan ook een prachtige gelegenheid om over de historie van Zeist met elkaar van gedachten te wisselen en elkaar te ontmoeten. Deze traditie hopen we in 2013 in stand te houden.

7. Erfgoedpartners

Het afgelopen jaar heeft het tiental erfgoedpartners in Zeist intensief met elkaar overlegd. Er is een gezamenlijk rapport opgesteld en aangeboden aan de gemeente. Het college van burgemeester en wethouders heeft ingestemd met de uitvoering van de daarin genoemde plannen en gelden voor

een programmaondersteuner voor een jaar toegekend.

Doelstelling is het Zeister erfgoed zichtbaarder maken voor het publiek. Het gaat daarbij dus niet alleen om de samenwerking met elkaar, maar vooral het verhaal aan anderen te vertellen met enthousiasme en betrokkenheid van de bezoeker of deelnemer. Daarom wordt in het rapport aandacht gegeven aan de structurele samenwerkingsvorm tussen de erfgoedpartners. Dit heeft er in ieder geval al toe geleid dat de erfgoedpartners samen met de gemeente Zeist en de Museum Stichting Slot Zeist de komende jaren hun agenda's op elkaar afstemmen. Doelstelling is ook om met elkaar projecten te gaan uitvoeren met inachtneming van de eigen zelfstandigheid. Het eigen gezicht dient herkenbaar te

blijven. Ons genootschap heeft grote verwachtingen van dit initiatief en hoopt dat u in 2013 hier meer van zult merken.

8. Digitaliseringproject

Het in 2011 aangekondigde digitaliseringsproject over de buitenplaatsen is van start gegaan.

Het gaat om een beeldbank van de Zeister buitens. Weliswaar begon het project met vertraging, maar dat kon bijna niet anders, want een heel nieuw terrein wordt betreden. Als historisch genootschap ben je vertrouwd met papier: kaarten, prenten, ansichtkaarten, foto's. Nu moet je je vertrouwd maken met de moderne middelen. Dit gebeurt al wel op bescheiden schaal, maar het is de bedoeling dat er een

grote beeldbank wordt opgezet die gemakkelijk toegankelijk is voor iedereen. Dit vraagt om deskundige begeleiding, zorgvuldige databeheersing, technische ondersteuning en een gezamenlijke website. In dit project werken samen het Gemeentearchief, de Stichting Museum Het Hernhutter Huis, de Historische Vereniging Den Dolder en het Zeister Historisch Genootschap. We verwachten dat u er in de loop van 2013 meer van zult merken.

9. Geschiedenishuis

Ons Geschiedenishuis is inmiddels een bekend gebouw in de gemeente. Het prachtige fronton markeert in het straatbeeld het huis dat iedere dinsdag en op de

Buitenplaats Rodichem, Huis ter Heide (prentbriefkaart).

COLLECTIE ZHG

**Buitenplaats Djimat,
Woudenbergscheweg
(prentbriefkaart).**

COLLECTIE ZHG

eerste zaterdag van de maand (behalve in juli, augustus en december) openstaat voor bezoekers en onderzoekers. Regelmatig lopen mensen binnen voor een praatje, om foto's of andere voorwerpen te brengen. Maar ook om onderzoek te doen: 'Hebt u foto's van ..., want we hebben een familiereünie en stellen een familieboek samen', 'Opa en oma woonden toen in die in die villa' of 'We hebben als kind de vakantiekolonie bezocht', 'We zaten op die en die school'. Vragen te over. Graag helpt de commissie Archief en Collecties de vragers op weg. Meestal kan direct uit de collecties worden geput om de vragen te beantwoorden, soms is er enige tijd nodig voor onderzoek, of wordt er doorverwezen naar derden, zoals het provinciale of gemeentearchief.

Niet alleen wordt er opgezocht of doorverwezen, er wordt ook ge-

werkt aan de instandhouding en uitbreiding van de collectie. Het unieke krantenknipselarchief wordt iedere week uitgebreid. Wel zal er in de toekomst digitaal geknipt gaan worden. Ook worden er boeken aangeschaft over de geschiedenis van Zeist of boeken –vooral romans of detectives– waarin Zeist een rol speelt. Dit kan gaan om boeken voor volwassenen of kinderboeken. Zo behoudt onze boekencollectie haar unieke karakter.

10. Personalia

Vorig jaar konden we berichten dat verschillende mensen de De Monté ver Loren-penning mochten ontvangen, waaronder de heer Rutger Loenen. Helaas moeten we u berichten dat de heer Loenen op 19 april 2012 is overleden. Hij is van grote betekenis geweest voor

de geschiedschrijving van Austerlitz. Zijn boek over de Pyramide is hiervan een sprekend voorbeeld. Maar ook zijn boeken over de geschiedenis van de Nederlandse Hervormde Kerk te Austerlitz, over honderd jaar fanfare en de straatnamen van Austerlitz hebben er toe bij gedragen dat de geschiedenis van deze unieke leefgemeenschap onder de aandacht van velen is gebracht. We gedenken de heer Loenen in dankbaarheid.

Het Genootschap kent vele vrijwilligers die zich met grote inzet en enthousiasme inspannen om de geschiedenis van Zeist onder uw aandacht te brengen. Het bestuur wil hen allen hartelijk bedanken, maar ook u als betrokken lezer en donateur. Zonder uw betrokkenheid is het immers niet mogelijk om alle activiteiten te ontwikkelen.